

דתישבו

בס"ד

פרשת תולדת, תשע"ח, מספר 1245

על מודעה בבית הכנסת בעניין אי אמירת תחנון

אהרן ארנד

לצניעות⁵; יש הדרכות בדיני גניזה של עלונים⁶, ויש מודעות בענייני אבדות⁷, ולאחרונה כאלו הקשורות לטלפון סלולארי⁸. להלן נעיין במודעה אחת הנוגעת לאי אמירת תחנון. "תחנון" הוא תפילה הכוללת דברי צער על חסרוננו, ומשום כך מנהג קדום הוא שאין אומרים אותו בימי שמחה כגון שבת וחגים, או כשאחד המתפללים הוא בעל שמחה, כגון חתן ביום חופתו, או כאשר מקיימים בבית הכנסת ברית מילה באותו יום.⁹ רבים בעולם החסידי נמנעים מלומר תחנון גם ביום השנה של פטירת

בתי הכנסת שונים זה מזה, ולכל בית כנסת צביון משלו הנקבע על פי המתפללים הפוקדים אותו, צורתו האדריכלית, עיטוריו, ריהוטו, תשמישי הקדושה שלו, ספרייתו ועוד. אחד ההבדלים שבין בתי הכנסת קשור למסמכים (שאינם תפילות או הקדשות) שהנהלת בית הכנסת תולה על קירותיו, בכניסה אליו או בלוח המודעות שלו.¹ יש מודעות שגרתיות, כגון אלה המציינות את זמני התפילה בבית הכנסת, זמני השיעורים, רשימת בעלי הקריאה או אירועי הקהילה. יש התולים לוח שנה שבועי עם זמני זריחה ושקיעה, כניסת השבת ויציאתה. מודעה שכיחה ביותר כוללת בקשה על שמירת השקט בעת התפילה. בהקשר לכך נציין כי באחד מבתי הכנסת בשכונת גבעת-מרדכי בירושלים הייתה מודעה לפני כעשרים שנה שכך בערך היה נוסחה: "באי בית הכנסת בערב שבת מתבקשים לא להתווכח על הפעלת מיזוג האוויר, אנו רוצים לקבל השבת מתוך קדושה".

יש מודעות ייחודיות ונדירות יחסית. כך למשל, לעיתים יש בהן תקנות ומנהגים של בית הכנסת או הוראות לשליח הציבור.² ויש הדרכות בדיני קדימות באמירת קדיש³ או ביחס למקום העמידה של אומרי הקדיש.⁴ לעיתים, בעיקר בקהילות חסידיות, יש הוראות הקשורות

⁵ לדוגמה, בבית הכנסת הגדול ("בית המדרש הגדול") של חסידות בעלז בירושלים, תלו מודעה בערב שבת שמיני תשס"ה: "הננו מבקשים... שהנשים יעזבו את הבית המדרש מיד אחרי אמירת 'כתר' בתפילת מוסף... הנשים מתבקשות מאוד שלא להתקהל ושלא להתעכב כלל ברחבת בית המדרש... מיד אחרי תפילת 'עלינו' ייסגרו שערי היציאה מעזרת הנשים למשך חצי שעה, שעת יציאת הגברים מבית המדרש לביתם, והמאחרים לבדם ישאו התוצאות". וראו **כנישתא**, עמ' נט-סא.

⁶ כגון בבית הכנסת "עמק רפאים" בירושלים ובבית הכנסת "רמת שלום" ברמת בית שמש א.

⁷ בכניסה לבית הכנסת הגדול בבוקרשט נקבעה מודעה: "הנהלת בית הכנסת מסירה מעצמה את האחריות לרכושם של מי שמתפללים בעינים עצומות". ראו ג' גינת, "כמו שעון שוויצרי", **ישראל היום**, כ"ה אב תשע"ז, עדות בשם סבו.

⁸ להלן נוסח מודעה שתלה אדם בבית כנסת בקרית-ספר בסוף תשרי תשע"ה: "הודעה חשובה: אודות המקרה שאירע בבית הכנסת ביום שישי בערב שבת חול המועד סוכות שהונח מכשיר סמארטפון כשר בספל מים. הנני להבהיר כי המכשיר הינו כשר ומוגן על ידי נתיב בפיקוח בית דין צדק בני ברק ומאושר על ידי גדולי ישראל, הנזק נמדד באלפי שקלים (עלות מכשיר – 3000 ₪, ובנוסף חומר רב, יקר ערך שנמחק). מתבקש בזאת המזיק ליצור קשר בטלפון [...] על מנת להסדיר את התשלום בעבור הנזק. בברכה [...]". וראו א' בן דוד, "בית מדרש בפלטבוש: יש לך פייסבוק או טוויטר? אל תשתה קפה", **אתר חדשות היהדות החרדית**, י"ד בסיון תשע"ב.

⁹ ראו א"ב הלבני, **התחינה והקריאה לחי עולמים**, ירושלים תשע"ב, עמ' ה-מג.

* אהרן ארנד, המחלקה לתלמוד, אוניברסיטת בר-אילן.

¹ ראו תמר שדמי, **הכתובות שעל קירות בתי הכנסת במזרח אירופה: מקורותיהן, משמעות ותפקידן בעיצוב תפיסת החלל ועבודת הקודש**, דיסרטציה, אוניברסיטת בר-אילן תשע"א.

² ראו א' ארנד, "תקנות בתי הכנסת בדורות האחרונים", **כנישתא**, 3 (תשס"ז), עמ' מא-עז; הנ"ל, "על תקנות המפורסמות לשליח הציבור", **דף שבועי לפרשות ויקהל-פקודי תשע"ג** (מס' 1008).

³ נשתמר דף שתלו בבתי כנסת, שחיבר ר"מ קליף, רבה של אנסבך, בשנת תק"ו (1746). כותרתו "דיני קדיש", ויש בו כ"ח סעיפים על קדימות באמירת קדיש. ראו ר"ד דסלר, **שנות דור ודור**, ד, ירושלים תשע"ג, עמ' רנ-רנב.

⁴ כך נקבע במודעה בפתח בית הכנסת "אהבת שלום" ברמת בית-שמש א: "מבקשים מאומרי קדיש יתום וקדיש דרבנן להתאסף בכל קדיש וקדיש אצל הבימה ויאמרו הקדיש ביחד מלה במלה".

כ"ב תמוז

הרה"ק רבי שלמה מקארלין הי"ד זי"ע
(תקנ"ב)

בן הרה"ק רבי מאיר זי"ע

כ"ג תמוז

יום שחרורו של כ"ק האדמו"ר הזקן
הרה"ק רבי אברהם יעקב אדמוה"ז
מסאדיגורא זי"ע

רשומים כאן ארבעה ימי פטירה של הרבנים
הבאים: א. ר' חיים בן עטר, שזכה למעמד רם
בעולם החסידי; ב. ר' אברהם יהושע העשיל,
האדמו"ר השני של חסידות קופיטשניץ, שהיא
חצר חסידית מבית רוז'ין; ג. ר' אברהם מתתיהו
פרידמן, האדמו"ר משטעפנישט, אף היא חצר
חסידית מבית רוז'ין; ד. ר' שלמה מקרלין,
תלמיד של המגיד ממעזריטש ור' אהרן מקרלין.
התאריך האחרון הוא יום שחרורו מהכלא של ר'
אברהם יעקב פרידמן, מייסד חסידות סדיגורה,
חצר חסידית מבית רוז'ין. רא"י פרידמן נעצר
באשמת זיוף כספים, ישב בכלא ארבעה עשר
חודשים ושחרר בכ"ג בתמוז תרל"ז (1857).
כאמור, אין להסיק ממנהג בויאן למנהג
בחסידות אחרת.¹⁴

בדרך כלל אין מודעה בבתי כנסת חסידיים,
המפרטת את הימים שבהם אין אמירת תחנון.
מפני מה תולים מודעה כזו בבית הכנסת "זכרון
מרדכי שלמה"? הסיבה לכך היא שמדובר בבית
כנסת שרוב המתפללים בו אינם חסידי בויאן,
והגבאי החליט לפרסם לקראת כל חודש את
הימים באותו החודש שאין אומרים בהם תחנון
כדי למנוע ויכוחים.

החל משנת תשע"א יוצא לאור מדי שנה "לוח
הליכות יום: באיאן". זהו לוח עב כרס הכולל
את זמני היום, סדרי התפילות והמנהגים של
חסידות בויאן, והוא נערך בידי ר' אברהם
שרייבר, חסיד בויאן בברוקלין. הלוח מציין גם
מתי אין אומרים תחנון. בחודש תמוז נזכרים
התאריכים לעיל, למעט ט"ז בתמוז שלא נזכר
שם כיום שאין אומרים בו תחנון. מתברר
שבבית הכנסת במנהטן נוהגים בדיוק על פי
מנהגי האדמו"ר רמ"ש פרידמן, ואלה אינם זהים
תמיד למה שכתוב בלוח הנזכר.¹⁵

האדמו"ר שלהם ושל ראשי החסידות,¹⁰ ובימים
שבהם היו אירועים משמחים לראשי החסידות.
הנימוק לאי אמירת תחנון ביום פטירת אדמו"ר
מבוסס על ההשקפה, שיום השנה לפטירתו הוא
יום טוב, כי ביום זה יש עלייה לנשמת הנפטר,
"שהיא עוברת לעולם רוחני עליון יותר, והרי זו
שמחה לנשמה, וממילא גם לכל הקרובים לה".¹¹
ויש שביארו שבתחילה נהגו לסיים מסכת ביום
הפטירה ונמנעו מאמירת תחנון בגלל הסיוע,
ואחר כך נתקבל שלא לומר תחנון גם כשלא
סיימו מסכת.¹² כל חסידות ומנהגיה. בחסידות
חב"ד, לדוגמה, אומרים תחנון גם ביום הפטירה.
אחד הנימוקים לכך הוא שאדרבה, יום זה הוא
יום ראוי לבקש על כפרת עוונות.¹³

חסידות "בויאן" היא חצר חסידית שייסד
הרב יצחק פרידמן (1849-1917), נכדו של ר'
ישראל מרוז'ין, וכיום היא הגדולה שבחסידויות
המשתייכות לבית רוז'ין. בית הכנסת "זכרון
מרדכי שלמה" של חסידי בויאן, במערב מנהטן,
הוקם לפני קרוב לחמישים שנה. תחילה שימש
כמקום התפילה לאדמו"ר מבויאן של ניו יורק,
הרב מרדכי שלמה פרידמן (1890-1971), בנו של
ר' יצחק, ולאחר פטירתו נקבע בית הכנסת
לזכרו. בבית כנסת זה נהוג לתלות מדי חודש דף
בקיר הדרומי של בית הכנסת, ובו רשימת
התאריכים שבהם אין אומרים תחנון באותו
החודש. הנה למשל המודעה בנושא זה אודות
חודש תמוז:

בעזהש"ת

ימים שאין אומרים תחנון בבית באיאן
חודש תמוז

ט"ו תמוז

הרה"ק רבי חיים בן עטר זי"ע (תק"ג)
בעל ה"אור החיים" הקדוש

ט"ז תמוז

הרה"ק רבי אברהם יהושע העשיל
מקאפיטשניץ זי"ע (תשכ"ז)
בן הרה"ק רבי יצחק מאיר מקאפיטשניץ
זי"ע

כ"א תמוז

הרה"ק רבי אברהם מתתיהו משטעפינשט
זי"ע (תרצ"ג)
בן הרה"ק רבי מנחם נחום משטעפינשט
זי"ע

¹⁴ כך למשל בחסידות בעלז נמנעים מאמירת תחנון
בחודש תמוז רק בט"ו בו, כמובא בלוחות של מנהגי
בעלז. ראו מ' וייס, לוח הלכות והליכות תמידים
כסדרם, בני ברק תשס"ה; א"ש וינד, לוח דבר ביומו,
ירושלים תש"ע.

¹⁵ תודתי למר בנימין מנדל, מוותיקי המתפללים בבית
הכנסת "זכרון מרדכי שלמה", על סיועו.

¹⁰ ראו רא"פ שטיין, עבודת אפרים, בני ברק תשס"א,
פרק כה.

¹¹ רמ"מ שניאורסון, אגרות קודש, ו (קיץ תשי"ב),
ברוקלין תשמ"ח, עמ' יח.

¹² עבודת אפרים, עמ' שכ-שכא, שכד.

¹³ ראו רמ"מ שניאורסון, אגרות קודש, ז (תשי"ג),
ברוקלין תשמ"ח, עמ' שי.

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:
<http://www1.biu.ac.il/parasha2>
כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.
[הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן](#)
יש לשמור על קדושת העלון

עורך: פרופ' יוסף עופר
עורכת לשון: רחל הכהן שיף